

ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАНЦУЗЬКИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ: ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено дослідженню лінгвопрагматичних особливостей перекладу сучасних французьких юридичних текстів. У роботі висвітлюються морфологічні властивості французьких юридичних текстів та способи їх перекладу українською мовою з урахуванням прагматичного потенціалу.

Ключові слова: юридичний текст, прагматичний потенціал, перекладацька трансформація, переклад.

Сучасні ділові стосунки між людьми, організаціями, установами, країнами не можливі без використання юридичних документів. Юридичні тексти є нормативними актами, які регулюють діяльність людини у різних сферах. У сучасному світі міжнародної співпраці та інтернаціональної взаємодії актуальним стає питання правильної інтерпретації юридичних документів різними народами, збільшується вага перекладу як особливого виду міжмовної комунікації і, відповідно, зростають вимоги до перекладача та перекладу.

Одним із завдань сучасного мовознавства є визначення статусу текстів як таких, що реалізують значний вплив на адресата, тобто таких, які мають прагматичний потенціал. Як зазначає І. К. Кобякова, текст – це вербалізована комунікативна подія мовленнєвої діяльності людини [3]. Нехудожні тексти безпосередньо змінюють поведінку людей, впливають на їх розум та прагматизм. До таких текстів належать

і юридичні тексти, які детермінують поведінку адресатів – країн, організацій, установ, громадян, тощо. Саме тому дослідження особливостей перекладу сучасних юридичних текстів є завжди актуальним.

Метою роботи є дослідження в рамках прагматичного підходу способів перекладу українською мовою граматичних особливостей французьких юридичних текстів.

Граматичні особливості перекладу, або граматичні заміни, як називає їх В. Н. Комісаров [4, с. 180] – це такий спосіб перекладу, при якому граматична одиниця оригіналу перетворюється в одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням.

Французька та українська мови мають свої морфологічні системи, кожній з яких притаманні свої внутрішні особливості. Відмінність морфологічних систем зумовлює й певні особливості перекладу, а саме розходження в морфологічних категоріях слова, в частинах мови тощо. Так, категорія числа іменника існує і у французькій, і в українській мовах. Однак використання множини та однини іменника значно різниться у цих двох мовах. Отже, при перекладі іменники в однині часто перекладаються іменниками у множині й навпаки. Це стосується насамперед збірних та абстрактних понять. Наприклад: ...«*instruments*» désigne tous **objets** employés ou destinés à être employés de quelque façon que ce soit... [9] ...«засоби» означає будь-яку **власність**, яка використовується або може використовуватися будь-яким чином...[5].

Цікаво, що у французькому юридичному тексті з метою уникнення нагромадження можливе одночасне використання однини і множини одного слова в одному реченні. Українською мовою переклад схожим чином неможливий, тому використовуються інші трансформації, як наприклад, повтор та заміна частини мови: ...des détails relativement à la ou les **personne(s) concernée(s)**, y compris le nom, la date et le lieu de naissance, la nationalité et l'endroit où **elle(s) se trouve(nt)**, et, lorsqu'il s'agit d'une personne morale, son siège... [9] ...детальні відомості про **відповідну особу чи осіб**, включаючи прізвище, дату і місце народження, громадянство і місце **перебування**, а у випадку юридичної особи - її місцезнаходження...[5].

Дослідження французьких юридичних документів та їх перекладу українською мовою дозволило нам встановити, що найчастіше використовується трансформація $V \leftrightarrow N$. Вона може мати різні варіації. Найбільш розповсюдженим випадком є переклад французького інфінітиву українським віддієслівним іменником: *Déterminés à faire **cesser** les souffrances...* [10]. *Сповнені рішучості покласти **край** стражданням...*[6]. Можливий також переклад інфінітиву кількома іменниками або дієсловом із іменником: *Chaque Partie adopte les mesures qui se révèlent nécessaires pour lui **permettre** d'identifier et de rechercher...*[9]. *Кожна сторона вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для **забезпечення її спроможності встановлювати і висліджувати власність**...*[5]. І навпаки, сталий дієслівний вираз, що складається із кількох слів, перекладається одним словом-іменником або іменниковим сполученням, наприклад: *Une Partie ne saurait invoquer le secret bancaire pour refuser de **donner effet** aux dispositions du présent article* [9]. *Сторони не повинні ухилятися від **вжиття заходів** згідно з положеннями цієї статті на підставі банківської таємниці* [5].

Слід окремо зупинитися на французьких зворотних дієсловах, оскільки їх переклад українською мовою має ряд особливостей. Звичайно, більша частина зворотних дієслів французькою мовою перекладаються так само зворотними дієсловами українською. Серед інших способів перекладу українською мовою французьких зворотних дієслів виявляємо: - переклад незворотним дієсловом: *Chaque État partie s'efforce d'identifier...*[10]. *Кожна держава-учасниця докладает всіх зусиль для того, щоб виявити...*[6]; - переклад із використанням допоміжних дієслів із відтінком модальності в українській мові: *Chaque Partie adopte les mesures législatives et autres qui se révèlent nécessaires pour...* [9]. *Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для...* [5]; - переклад із використанням зворотного займенника *se*, наприклад: *... les Parties se concertent pour...* [9]. *...Сторони проводять консультації між собою з метою...*[5]; - переклад українським іменником, наприклад: *...des détails relativement à la ou les personne(s) concernée(s), y compris le nom, la date et le lieu de naissance, la nationalité et l'endroit où elle(s) se trouve(nt)...* [9] *...детальні відомості про відповідну особу чи осіб, включаючи прізвище, дату і місце народження, громадянство і місце перебування...* [5]; - переклад українським прикметником: *Considérant que l'humanité se doit de donner à l'enfant le meilleur d'elle-même...*[10]. *Беручи до уваги, що людство зобов'язане давати дитині краще, що воно має...*[1]; - опущення зворотного дієслова при перекладі, наприклад: *L'enfant doit bénéficier d'une protection spéciale et se voir accorder des possibilités et des facilités par l'effet de la loi et par d'autres moyens...*[10]. *Дитині законом або іншими засобами повинен бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та сприятливі умови...* [1].

Ще однією поширеною особливістю перекладу юридичних текстів є перехід французького іменника в український прикметник, і навпаки, коли прикметник французькою мовою може перекладатися українським іменником або, що трапляється рідше, сполученням двох іменників: *Le Comité européen pour les problèmes criminels...* [9]. *Європейський комітет з проблем злочинності ...* [5].

Інші перекладацькі трансформації використовуються не так часто, однак вони також присутні у перекладі юридичних текстів. Наприклад, переклад французького іменника українським прислівником, французького прикметника українським дієсловом або прислівником, французького словосполучення прикметника та іменника українським прислівником.

Аналіз юридичних текстів французькою мовою дозволив нам встановити, що трансформації на граматичному рівні відбуваються і з іншими частинами мови, зокрема з дієслівними формами *participe présent*, *participe passé* і *gérondif*. Зазвичай, *participe présent* перекладається українською мовою дієсловом, рідше – прислівником, прикметником, іменником, або може взагалі опускатися при перекладі: *Les procédures permettant d'obtenir et d'exécuter la confiscation en vertu de l'article 13 sont régies par la loi de la Partie requise* [9]. *Процедури домагання і застосування конфіскації згідно зі статтею 13 регулюються законодавством запитуваної Сторони* [5].

Щодо перекладу *participe passé*, то аналіз матеріалу дозволив встановити, що *participe passé* може перекладатися українським дієприкметником доданого

виду, словосполученням дієприкметник + іменник, дієприслівником, сполученням дієприслівника і дієприкметника, дієсловом або ж прислівником, наприклад: *Convaincus de la nécessité de poursuivre...* [9]. *Будучи переконаними у необхідності проведення...* [5].

Дієслівна форма *gérondif* у французьких юридичних текстах вживається не часто. Було встановлено, що *gérondif* перекладається українською мовою дієприслівником: *Reconnaissant qu'une interdiction totale des mines...* [10]. *Визнаючи, що повна заборона протипохотних мін...* [6]. Також *gérondif* може перекладатися українським іменником або сполученням двох іменників: *Toute Partie peut dénoncer la présente Convention en adressant une notification au Secrétaire Général du Conseil de l'Europe* [9]. *Будь-яка Сторона може денонсувати цю Конвенцію шляхом перепроводження відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи* [5]. І зовсім неочікуваним став переклад *gérondif* українським прийменником: *En attendant d'obtenir les modifications ou informations demandées...* [9]. *До одержання необхідних виправлень або інформації...* [5].

Система часових форм у французькій мові значно багатша за українську. Дослідження міжнародних юридичних документів дозволяє нам стверджувати, що юридичним текстам характерно переважне вживання часів дійсного способу. Дійсний спосіб означає реальність дії, загальноприйнятність норм, встановлених юридичними текстами. У більшості випадків французький теперішній час перекладається теперішнім і в українській мові. Однак, ми відмітили, що французький теперішній час може також перекладатися українським минулим часом: *...l'acquisition, la détention ou l'utilisation de biens, dont celui qui les acquiert, les détient ou les utilise sait, au moment où il les reçoit, qu'ils constituent des produits...* [9] *...набуття, володіння або використання власності, усвідомлюючи під час отримання, що така власність була доходом...* [5]. Майбутні часи *Futur simple* і *Futur antérieur* нечасто зустрічаються в юридичних текстах і перекладається так само майбутнім часом в українській мові, або ж у окремих випадках – теперішнім часом: *Le Secrétaire Général du Conseil de l'Europe en communiquera copie certifiée conforme à chacun des Etats membres du Conseil de l'Europe...* [9]. *Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі-члену Ради Європи...* [5]. До того ж, *Futur antérieur* може передавати значення ймовірності дії в минулому і перекладається українською мовою минулим часом. У французьких юридичних текстах минулі часи вживаються нечасто. Серед форм минулого часу характерним є вживання *Passé composé*, який зазвичай перекладається минулим часом українською. У судовій справі Міжнародного суду по правам людини нами було виявлено часову форму *Passé simple*, яка вживається лише стосовно визначених рішень суду, оскільки такий час не зустрічається у інших розглянутих нами міжнародних юридичних документах.

Для міжнародних документів, які закріплюють основні права чи норми поведінки, як-то Загальна декларація про права людини [12] або Декларація про права дитини [11], вживання умовного способу не є характерним. Однак, такі часові форми використовуються в інших юридичних документах, зокрема у таких, де в положеннях розглядаються варіанти розгортання певних ситуацій і закріплюють-

ся норми відповідно до цих можливих ситуацій, як наприклад Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [9]. Французький *conditionnel présent* у досліджуваних нами текстах перекладається із використанням українського умовного способу лише у кількох випадках: *...des biens qui pourraient être assimilés à ses instruments* [9] *...власністю, яку можна було б розглядати як знаряддя вчинення злочину* [5]. У інших випадках відтінок припущення, можливості, властивий французькому *conditionnel*, зазвичай передається при перекладі використанням дієслова **могти**: *...la Partie requise considère que la mesure sollicitée irait à l'encontre du principe...* [9] *...запитувана Сторона вважає, що вжиття заходу, що вимагається, може суперечити принципу...* [5].

Таким чином, аналіз сучасних міжнародних юридичних текстів дав змогу нам встановити їх особливості та визначити низку рекомендацій щодо перекладу французьких юридичних текстів українською мовою. Враховуючи, що основною метою перекладача є збереження прагматичної мети та прагматичного потенціалу тексту оригіналу, при перекладі юридичних текстів потрібно звернути увагу на відтворення граматичних особливостей тексту-оригіналу, адаптуючи їх до норм, характерних мові перекладу. На морфологічному рівні слід зважати на те, що існує невідповідність категорії числа: французька множина перекладається однією в українській мові й навпаки. Враховуючи відмінності морфологічних систем двох мов, при перекладі вдаються до зміни частин мови, характерним прикладом якої є заміна французького інфінітиву українським віддієслівним іменником та французького іменника українським прикметником, переклад нехарактерних українській мові часових форм *futur antérieur* дієсловом доконаного виду в майбутньому часі та опускання при перекладі способу *subjonctif*.

Література

1. Декларація прав дитини [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.w.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=10264815&cat.
2. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015.
3. Кобякова І. К. Поверхнева та глибинна структури текстів : типологічні аспекти / І. К. Кобякова // Вісник СумДУ. Серія «Філологія». – 2008. – № 1. – С. 35–39.
4. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2001. – 424 с.
5. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Ukrainian.pdf>.
6. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995>.
7. Справа Кайсина та інших проти України. Європейський суд з прав людини [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/187>.
8. Affaire Kaysin et autres c. Ukraine. Cour Européenne des droits de l'homme. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?session>

nId=50844876&skin=hudoc-fr&action=request.

9. Convention relative au blanchiment, au dépiage, à la saisie et à la confiscation des produits du crime [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://conventions.coe.int/Treaty/fr/Treaties/Word/141.doc>.

10. Convention sur l'interdiction de l'emploi, du stockage, de la production et du transfert des mines antipersonnels et sur leur destruction [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.apminebanconvention.org/fileadmin/pdf/french/MBC/MBC_convention_text/Convention.pdf.

11. Déclaration des droits de l'enfant [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.droitsenfant.com/declaration_droit_enfant.htm.

12. Déclaration universelle des droits de l'homme [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.un.org/fr/documents/udhr/index.shtml>

Kulikova V.G. Grammatical peculiarities of French juridical texts' translation: pragmatic aspect

This paper is deals with linguistic and pragmatic peculiarities of contemporary French juridical texts' translation. The article determines morphological characteristics of French juridical texts and the ways of its translation into Ukrainian considering the pragmatic potential.

Keywords: juridical text, pragmatic potential, transformation, translation.

Куликова В. Г. Грамматические особенности перевода французских юридических текстов: прагматический аспект

Статья посвящена исследованию лингво-прагматических особенностей перевода современных французских юридических текстов. В работе устанавливаются морфологические свойства французских юридических текстов и приемы их перевода на украинский язык с учетом прагматического потенциала.

Ключевые слова: юридический текст, прагматический потенциал, переводческая трансформация, перевод.